

ДЕРЖАВНИЙ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

STATE INFLUENCE ON THE SYSTEM OF INNOVATION RELATIONS AS A NECESSARY ELEMENT OF THE STATE ECONOMIC POLICY

Іванова В.С., аспірантка

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В даний час інновації відіграють основну роль в економічному розвитку будь-якої держави та є запорукою конкурентоспроможності країни. Саме державний вплив та безпосередня участь держави у формуванні інноваційної політики забезпечують високі темпи економічного зростання. У роботі використовувалися метод аналізу та синтезу даних, а також системний підхід для дослідження впливу інноваційної політики на економічний розвиток.

Отримані в результаті дослідження дані дозволяють зробити висновки про те, що існує необхідність у більш тісній взаємодії між органами державної влади та інноваційними підприємствами. Слід особливу увагу приділити кооперації підприємств із створення цілісних науково-інноваційно-виробничих комплексів, що дозволить підвищити ефективність та конкурентоспроможність національної економіки. Результати цього дослідження можуть бути корисні у процесі формування та реалізації соціально-економічної політики держави, а також для продовження наукових досліджень з цієї тематики.

Автор приходиться до висновку, що в умовах обмежених фінансових і матеріальних ресурсів, країні вдалося зберегти основні наукові школи та унікальні технології. Незважаючи на всі труднощі перехідного періоду, включаючи економічні кризи, нестачу інвестицій та велику міграцію наукових кадрів, Україна зуміла зберегти науковий потенціал, який накопичувався протягом десятиліть. Ці наукові школи та технологічні досягнення представляють собою значний національний актив, який може бути використаний для розвитку сучасного високотехнологічного виробництва.

Проте, хоча цей потенційний конкурентний капітал України є значним, він вже не може бути основою для інноваційного розвитку без відповідних структурних змін. Відсутність системної підтримки з боку держави, недостатній рівень фінансування наукових досліджень та слабка інтеграція науки та виробництва створюють бар'єри для реалізації цього потенціалу.

Для забезпечення високих темпів економічного розвитку необхідно формування нової моделі інноваційної політики. Основні тенденції формування нової інноваційної політики слід визначати з урахуванням сучасних тенденцій науково-технічного розвитку, міжнародних товарних ринків та специфіки умов вітчизняних умов розвитку виробництва. Це включає впровадження нових технологій, стимулювання наукових досліджень, та підтримку інноваційних стартапів. Лише такий комплексний підхід дозволить Україні забезпечити стабільний економічний розвиток та підвищити її позиції на світовій арені.

Ключі слова: інновації, сталий розвиток, повоєнне відновлення, національна економіка, державний вплив.

Currently, innovations play a crucial role in the economic development of any state and are the key to the country's competitiveness. It is the governmental influence and direct participation in the formation of innovation policy that ensure high rates of economic growth. The study employed methods of data analysis and synthesis, as well as a systematic approach to investigate the impact of innovation policy on economic development.

The data obtained from the research allow for the conclusion that there is a need for closer interaction between government authorities and innovative enterprises. Special attention should be paid to the cooperation of enterprises in creating integrated scientific-innovative-industrial complexes, which will enhance the efficiency and competitiveness of the national economy. The results of this study can be useful in the process of forming and implementing the state's socio-economic policy, as well as for continuing scientific research on this topic.

The author concludes that despite the limited financial and material resources, the country has managed to preserve its main scientific schools and unique technologies. Despite all the difficulties of the transitional period, including economic crises, lack of investment, and significant migration of scientific personnel, Ukraine has managed to retain its scientific potential accumulated over decades. These scientific schools and technological achievements represent a significant national asset that can be used for the development of modern high-tech production.

However, although this potential competitive capital of Ukraine is significant, it can no longer serve as the basis for innovative development without appropriate structural changes. The lack of systematic support from the state, insufficient funding for scientific research, and weak integration of science and industry create barriers to realizing this potential. To ensure high rates of economic development, it is necessary to form a new model of innovation policy. The main trends in forming this new innovation policy should take into account current trends in scientific and technological development, international commodity markets, and the specifics of domestic production conditions. This includes the introduction of new technologies, stimulation of scientific research, and support for innovative startups. Only such a comprehensive approach will allow Ukraine to ensure stable economic development and improve its position on the world stage.

Key words: innovation, sustainable development, post-war reconstruction, national economy, state influence.

Актуальність наукового дослідження. Стратегія економічного і соціального розвитку визначає основу нового стратегічного підходу з чітким акцентом на формуванні та реалізації державної політики, спрямованої на коригування промислової структури та розвиток інноваційних шляхів економічного зростання, становлення України як високотехнологічної країни. Україна має увійти до провідних технічно розвинених країн світу. Це завдання слід розглядати не лише як загальну мету економічної стратегії, а й як пріоритетне положення національної концепції та базову основу суспільно-політичної консолідації.

Актуальність даної теми підкреслюється тим, що концептуальне бачення визначення пріоритетів національної інноваційної діяльності не може стати основою для формування регуляторної політики у сфері інноваційної діяльності. Для впровадження прогресивних технологіч-

них заходів у країні необхідно створити систему стратегічного планування та оцінки технологічного розвитку, яка б відповідала національним інтересам і визначала методи та методи економічного розвитку, засновані на нових ресурсах і технологіях. Необхідно створити відповідні державні інституції для започаткування цієї діяльності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблеми державного впливу на систему інноваційних відносин з метою функціонування та розвитку національної інноваційної системи окреслені в працях багатьох науковців, зокрема І. Багрової, М. Бунчука, В. Білозубенка, А. Гречко, О. Кавтиша, І. Карпуна,

І. Крапивного. До цієї проблеми зверталися О. Кузьменко, Н. Юрчук, В. Вовк, Р. Топіна, З. Микитюк, М. Пашута, О. Черевко, Л. Федулова, О. Яремко та ін. Високо оцінюючи зазначені дослідження провідних науковців у галузі теорії та методики державної інноваційної політики, варто зазначити, що питання формування та функціонування різних складових елементів інноваційної політики залишається дискусійним та потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Мета наукової статті полягає у комплексному вивченні основних питань змісту та методології формування національної інноваційної політики з метою підготовки змін до діючого законодавства з метою поліпшення правового забезпечення інноваційної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В основному інноваційна діяльність спрямована на організаційну та маркетингову діяльність, що пов'язана з мінімальною наукомісткістю. Інноваційна діяльність полягає не лише у перетворенні нового знання на нові види продуктів, технологій чи послуг, а й у безпосередньому дослідженні ринків збуту, якості товарів, конкурентного середовища, а також у впровадженні комплексу технологічних, управлінських та організаційно-економічних заходів, які у свою чергу призводять до інновацій та нових підходів до інформаційних, консалтингових, соціальних та інших видів послуг. Державне регулювання інноваційних процесів є основною умовою переходу функціонування економіки на ринкові відносини. В результаті розробок та впровадження нововведень на підприємствах відбувається «інтелектуалізація, механізація та автоматизація продуктивних процесів» [1, с. 75]. Завдяки даним розробкам відбувається безпосереднє вдосконалення виробничих технологій та системи управління виробництвом, розширення та якісні перетворення виробництва.

Конкурентоспроможність національної економіки залежить від комплексної взаємодії багатьох факторів, що формують її інноваційний потенціал на різних рівнях, а саме: від стану зовнішнього середовища та рівня використання знань, освітнього рівня населення, інноваційної діяльності суб'єктів, деталізації якості інноваційного процесу. У перші роки нашої незалежної держави її регуляторна політика базувалася на ідеї, що соціальні проблеми можна вирішити шляхом використання великої кількості регуляторних інструментів та застосування бюрократичних і жорстких адміністративних процедур при реєстрації бізнесу, сертифікації та ліцензування їх діяльності [2].

Проте через неефективність заходів, які вживає національна система менеджменту щодо адаптації до вимог моделі економічного зростання, формування фундаменту інноваційного розвитку стикається з великою кількістю сучасних чинників конкурентоспроможності. Теорія управління демонструє, що необхідною передумовою ефективного процесу регулювання є оцінка фактичних умов для визначення коригувальних заходів. Серед основних причин низької конкурентоспроможності країни експерти назвали проблеми макrorівня та державного регулювання економіки.

Суворі політична ситуація в Україні мала значний вплив на бізнес-середовище країни, більшість опитаних компаній назвали політичну нестабільність (75% респондентів), регуляторні процедури та корупцію (61%), а також несприятливу макроекономічну ситуацію (60%) є однією з найсерйозніших перешкод для розвитку підприємства та потребує адекватної реакції з боку влади для подолання перелічених проблем [3]. Експерти Всесвітнього економічного форуму вважають, що високий рівень інноваційного потенціалу України залежить від рівня фундаментальних і прикладних досліджень, показників національної освіти та рівня активності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Одним із найбільш важливих організаційно-управлінських процесів у даному випадку буде інтеграція кількох підприємств, зайнятих у процесі розробки та впровадження інновацій, а також інтеграція подібних підприємств з науково-дослідними, освітніми підрозділами, інноваційними центрами, інвестиційними компаніями у сфері реалізації та апробації інноваційних проектів [4, с. 56].

Безсумнівно, інтеграція у регіоні чи між різними регіонами буде ефективніша, ніж окремо функціонуючі суб'єкти господарювання, що сприятиме як економії часу, а й економії матеріальних, фінансових, трудових та інших видів ресурсів. Подібний метод вирішення завдань в умовах інформаційної комунікації дозволить створити цілісні науково-інноваційно-виробничі комплекси, що, у свою чергу, сприятиме спрощенню прийняття управлінських рішень та дозволить знизити завантаженість органів державної влади, відповідальних за ці питання. Виміряти національний інноваційний потенціал дуже важко. Здебільшого це пов'язано з тим, що показник інноваційних результатів неідеальний, можливі невеликі коливання, оскільки не всі інноваційні процеси можна оцінити і виміряти.

Як зазначають S. Ramazanov, L. Antoshkina, L. Babenko, R. Akhmedov для кращого розвитку науково-інноваційного потенціалу потрібне створення державою таких умов:

1. Посилення державного контролю у сфері формування інноваційного потенціалу та побудова системи управління.

2. Виступ держави у ролі замовника, а надалі посередника між НДДКР та приватним бізнесом.

3. Виведення інновацій на світовий ринок. В умовах відкритої економіки надається можливість експорту та імпорту передових технологій. Відкритість ринку дозволить запозичувати принципи розвитку та управління інноваціями.

4. Розвиток малого інноваційного бізнесу.

5. Захист інтелектуальної власності.

6. Контроль інноваційних відкриттів на всіх макро- та мікроекономічних рівнях.

7. Формування наукової бази інноваційних технологій через підготовку кваліфікованих кадрів.

8. Безпосереднє партнерство держави та приватного сектору.

У цьому випадку держава виступає як розробник стратегії, створює сприятливий клімат і контролює діяльність підприємств, які розробляють інноваційні проекти на своїй території [5, с. 770].

До основних напрямів державної інноваційної політики у сучасних умовах відносить [6, с. 65]:

розробку нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності, механізмів її стимулювання, захисту інтелектуальної власності та запровадження її у господарській обіг. Сучасне законодавство України у сфері правового забезпечення інноваційної діяльності на жаль позбавлена системної єдності, зокрема, загальні положення містяться у главі 34 Господарського кодексу України [7], а основні правила реалізації інноваційної діяльності у положеннях Закону «Про інноваційну діяльність» [8] положення про об'єкти права інтелектуальної власності містяться у книзі четвертій Цивільного кодексу України [9].

Значна частина питань щодо реалізації інноваційної діяльності, а також врегулювання відносин які пов'язані із її розвитком вирішується саме на рівні підзаконних нормативно-правових актів, що зумовлює домінування в законодавстві про інноваційну діяльність підзаконних нормативних актів. За таких умов законодавство про інноваційну діяльність не може повною мірою забезпечити масштабне регулювання правовідносин, що виникають в зв'язку із створенням та обігом інноваційних продуктів, а також не може стати правовим підґрунтям для створення і функціо-

нування унікальної ефективної національної інноваційної системи, а також для повноцінного переходу нашої країни до інноваційної моделі соціально-економічного розвитку.

Система нормативно-правових актів які регламентують інноваційну діяльність є доволі суперечливою, крім того вона неповною мірою відповідає принципам інноваційної економіки. Відсутня ефективна правова програма захисту прав інтелектуальної власності обігу венчурного капіталу, а також процедури створення ряду суб'єктів інноваційної діяльності, до того ж законодавство не встановлює критерії визначення рівня інноваційності проектів, а також розмежування інноваційних та інвестиційних проектів.

Неналежним чином регламентовано процес проведення експертизи, а також встановлення конкурсних засад бюджетного фінансування науково-технічних інноваційних програм і проектів. Так положення закону України «Про державні цільові програми» передбачають обов'язкове проведення експертизи проектів державних цільових програм відповідно до норм законодавства, які зараз відсутні [10].

– комплексну підтримку інноваційної діяльності, розвиток виробництва, підвищення конкурентоспроможності та експорту наукомісткої продукції;

– розвиток інфраструктури інноваційного процесу, включаючи систему інформаційного забезпечення, експертизу, сертифікацію та просування розробок, систему підготовки та перепідготовки кадрів.

Основні напрями державної інноваційної політики реалізуються за рахунок формування законодавчих та інституційних умов для розвитку інноваційної сфери, ринку інтелектуальної власності;

– стимулювання інвесторів за рахунок запровадження певних податкових пільг, державних гарантій та кредитів;

– вдосконалення податкових умов інноваційної діяльності;

– зміни амортизаційної політики для збільшення інвестиційних фондів;

– створення сприятливих умов для партнерських відносин із закордонними інвестиційними організаціями, обміну нововведеннями (ліцензіями) на ринкових умовах, закупівлі новітнього обладнання для нових технологій, розвитку лізингу наукомісткого унікального обладнання;

– виділення прямих державних інвестицій у загальнонаціональні програми та проекти.

Проте інституційними проблемами розвитку інноваційної сфери визнано неефективну економічну політику держави, відсутність дієвих важелів стимулювання інновацій, відсутність розвиненого конкурентного середовища, високий рівень корупції, тінізація економічних відносин, неефективний менеджмент та використання інноваційного потенціалу, наслідки глибокої економічної кризи, а також незацікавленість вітчизняного бізнесу в перманентному інноваційному розвитку [11, с. 70].

До основних причин існуючих проблем слід віднести:

– недосконалість законодавчої бази;

– слабкий альянс науки та бізнесу;

– нестачу спеціалістів з інноваційним мисленням;

– незацікавленість вітчизняних підприємств у активізації інноваційної діяльності.

Важливою передумовою для розробки ефективної регуляторної політики є врахування можливої реакції та інтересів усіх ключових учасників. Ефективна державна влада здатна узгоджувати інтереси певних груп і нав'язувати їм власну політику. Поширення «тіньової» економіки створило сприятливі умови для використання державними органами правових процедур для задоволення певних вузькокорпоративних інтересів. Світовий досвід свідчить, що корупція – це «явище, властиве будь-якій країні, згідно з яким навіть найуніверсальніші закони не можуть повністю захистити суспільство від корупції» [12].

Сучасний стан розвитку країни та національної економіки вимагає дебіюрократизації економіки. Державна діяльність у цій сфері має бути спрямована на звуження сфери адміністративного регулювання та обмеження галузевої та регіональної нормотворчості.

Інноваційна політика є невід'ємною частиною соціально-економічної політики, у тому числі науково-технічної. Реалізація збалансованого комплексу заходів у межах чіткого напрямку, що визначає основні питання державного регулювання інноваційного розвитку з урахуванням соціально-економічних завдань, що стоять перед державою, є ключовою умовою його ефективності. Вона включає три етапи:

– розробку науково обґрунтованих концепцій (системи поглядів) розвитку інноваційної діяльності. Вона складає основи аналізу стану інноваційного потенціалу;

– визначення основних напрямів державної підтримки інновацій;

– здійснення практичних дій щодо реалізації поставлених цілей, спрямованих на підвищення інноваційної активності.

Через відсутність єдиного координаційного центру виникають проблеми із систематичним недофінансуванням проектів, неповною реалізацією або спрямуванням коштів на розвиток індивідуального підприємництва. Для впровадження прогресивних технологічних заходів у країні необхідно створити систему стратегічного планування та оцінки технологічного розвитку, яка б відповідала національним інтересам і визначала методи та методи економічного розвитку, засновані на нових ресурсах і технологіях.

Виникає потреба створення відповідних державних інституцій, які дозволять започаткувати зазначену діяльність в Україні та належать до мережі подібних державних інституцій. Заходи щодо спрямування регуляторної діяльності є доцільними для забезпечення середовища для широкомасштабного пошуку ефективних підходів до технологічних змін та швидкої підтримки інноваційних результатів.

Головною проблемою сучасного державного управління та суспільства є низький рівень дотримання вимог законодавства всіма суб'єктами (органами державної влади, громадянами та юридичними особами). Є декілька суб'єктивних та об'єктивних причин, серед яких одне із центральних місць займає низький рівень узгодженості нормативно-правових актів різного рівня із очікуваннями суб'єктів інноваційної сфери.

Такий стан речей характеризується відсутністю визначення пріоритетних питань, на які спрямовані нормативні акти, цілей державного регулювання та показників, за якими нормативні акти досягають своїх цілей. Сучасна модель ринкової трансформації економіки на всіх рівнях управління, незважаючи на всі її вади, недосконалості та упущення, відіграла свою історичну роль у реалізації політики та є вичерпаною, оскільки її головним завданням є скасування колишньої економічно збанкрутілої системи.

Головною метою нової моделі має стати подолання основних деформацій і протиріч у суспільстві, створення базових передумов для сталого економічного розвитку та поступова його інтеграція в європейські та світові процеси та структури. Мають бути створені законодавчі та інші важелі впливу на суспільство, державу та економіку. Також необхідно суттєво зміцнити державні установи та всі їх структурні підрозділи, нерозвиненість яких призвела до корупції та створення тіньової економіки.

Реалізація Дорожньої карти Doing Business, вперше представленій на засіданні робочої групи «Цільової групи з дерегуляційних реформ», помістить Україну в топ-50 наступного року та в топ-20 протягом двох років.

Керівник апарату заступника Міністра економічного розвитку і торгівлі України Юлія Клименко нагадала, що

це досить великий і деталізований план, який включає 57 пунктів, який необхідно реалізувати протягом наступного року.

План передбачає зміни до законопроектів щодо рестрації бізнесу, початку будівництва, підключення до електромереж, захисту прав інвесторів, отримання кредитів та інших параметрах, за якими світ вимірює легкість ведення бізнесу в кожній країні

Учасники робочої групи «Цільова команда реформ з дерегуляції» позитивно сприйняли план дій – дорожню карту Doing Business, яку презентував експерт BRDO Денис Малюська. Карта, яку BRDO за місяць підготував у співпраці з Мінекономрозвитку та Easy Business, стала одним із перших результатів роботи Офісу [13].

Остання версія звіту «Дорожня карта інтелектуальної власності», опублікованого Міжнародною торговою палатою (ICC), надає підприємствам і приватним політикам вичерпний аналітичний огляд ключових проблем і політики у сфері інтелектуальної власності.

Очікується, що інновації та співпраця відіграватимуть важливу роль, а інтелектуальна власність буде ключовим фактором у досягненні цих цілей. Процес цифрового кодування (оцифрування) не має нічого спільного з цими проблемами та породив нові технології обробки, зберігання та передачі даних, що має наслідки для управління активами інтелектуальної власності та їх правового захисту. Дедалі більша увага цифрової економіки до обробки, зберігання та передачі даних також викликає питання щодо прав і обов'язків щодо цих даних.

Створені інноваційні інституції можуть успішно діяти лише тоді, коли вони не протидіють формуванню нових інституцій, або коли нові, більш ефективні інституції сприймаються економічними суб'єктами і замінюють старі. Інакше перед країною постане складне завдання подолання наслідків таких реформ, які негативно впливають на інноваційний розвиток. Здатність переходу від інерційного зростання до інноваційного розвитку є особливо важливою для України завдяки системі інституційних факторів, які виконують роль економічних регуляторів і стратегічних стимуляторів розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Для забезпечення високих темпів економічного розвитку необхідно формування нової моделі інноваційної політики. Основні тенденції формування нової інноваційної політики слід визначати з урахуванням сучасних тенденцій науково-технічного розвитку, міжнародних товарних ринків та специфіки умов вітчизняних умов розвитку виробництва.

Перехід до цієї моделі дозволить нам прискорити економічне зростання та вивести суспільство на принципово іншу траєкторію, головним джерелом зростання якої будуть високотехнологічні галузі. Важливою частиною формування національної економічної системи, орієнтованої на інноваційне економічне зростання, є низка спеціальних заходів, які забезпечують пристосування вітчизняної структури економіки та технологічного укладу на основі поширення інновацій у новому технологічному укладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Nataliya Feliksimivna Mentukh, Oksana Romanivna Shevchuk, Mariana Vasylivna Verbitska, Tetiana Volodymyrivna Kuz. (2023). Ensuring Information Security: Comparative Legal Aspect. *Central European Management Journal*, 31(3), С. 75. URL: https://journals.kozminski.com-j.org/index.php/pl_cemj/article/view/917
2. О. Берназюк Роль та місце цифрових технологій у сфері публічного управління // *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №10. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/35.pdf>
3. 9 квітня 2024 року Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна провів дискусію на тему «Як бізнес сприймає корупцію?» URL: <https://cost.ua/yak-biznes-spryjmaje-koruptsiyu/>
4. Н.П. Юрчук, В.Ю. Вовк, Р.П. Топіна Інноваційно – інвестиційна діяльність як основа реалізації концепції сталого розвитку економіки України. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 56.
5. S. Ramazanov, L. Antoshkina, V. Babenko, R. Akhmedov Integrated model of stochastic dynamics for control of a socio-ecological-oriented innovation economy. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*, vol. 7, no. 2, p. 770 (2019). URL: <https://doi.org/10.21533/pen.v7i2.557>
6. Oksana Khorvatova (2024). Civil and legal regulation of investment activities of life insurance companies. *Economics. Finances. Law*. 2/2024. С. 65.
7. Господарський кодекс України: від 16.01.2003р. № 436-V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 36, ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № № 40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
10. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004р. № 1621-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 25, ст.352. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>
11. Oksana Shevchuk, Natalia Mentukh Current issues of investment support of state information security of Ukraine under conditions of maritime. *Reality of Politics. Estimates – Comments – Forecasts*. № 22 (4) / 2022. P. 70 URL: <https://doi.org/10.15804/rop2022405>
12. Viktor Koval, Oksana Borodina, Iryna Lomachynska, Piotr Olczak, Anzor Mumladze, Dominika Matuszewska, (2022). Model Analysis of Eco-Innovation for National Decarbonisation Transition in Integrated European Energy System. *Energies*.
13. Дорожня карта doing business 2017 – шлях із 57 етапів. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=058ed9d5-5863-47cf-9552-1c0dedd54208&title=DorozhniaKartaDoingBusiness2017-Shliakhlz57-Etapiv>